

Omgeving Jan van Galenbad, Amsterdam

Toets en advies vier planvarianten voor sociale veiligheid

Eindrapport

Amsterdam, 25 februari 1999

Tobias Woldendorp
Harm Jan Korthals Altes
m.m.v. Julia Mölck

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	De opgave	3
1.2	Plangebied	3
1.3	Leeswijzer	3
2	Resultaten uit de workshop	4
2.1	De toetsingscriteria	4
2.2	Conclusie	4
3	Uitgebreide plantoetsing	5
3.1	Vooraf	5
3.2	Plantoetsing per variant	6
3.3	Resumerend	9
4	Toetsing drie (deel)plannen uit het GSB	10
4.1	Vooraf	10
4.2	De speeltuin	10
4.3	Het buurtcentrum	11
4.4	Openbare ruimte Orteliuskade	12
5	Ontwikkeling meest veilig alternatief	13
5.1	The sky is the limit	13
5.2	The meest veilige alternatief tegen de lat	13
6	Samenvatting	15
	Bijlagen	
Bijlage 1	Resultaat telefonische interviews gebruikers scholen Sportfondsenbad	16
Bijlage 2	Lijst van geïnterviewden	19

1 Inleiding

1.1 De opgave

Begin september 1998 kreeg Van Dijk, Van Soomer en Partners na een oriënterend gesprek met de heer P.J. Kannegieter, assistent Projectleider Jan van Galenbad en omgeving van stadsdeel de Baarsjes, de opdracht vier planvarianten voor het Jan van Galenbad en omgeving te analyseren en te toetsen op de effecten voor de sociale veiligheid. In de voor u liggende rapportage komt het resultaat van deze toets naar voren teneinde ervoor zorg te dragen dat sociale veiligheid de plaats in de planvorming krijgt die het verdient. Verkeersveiligheid wordt meegenomen bij de afweging, brandveiligheid op verzoek van de opdrachtgever in dit stadium niet. De planvarianten zijn ontwikkeld door Bureau Zandvoort. Van de vier varianten zijn er twee met binnenbad en twee zonder binnenbad:

- variant 'integratie binnenbad in kantoor';
- variant 'integratie binnenbad in talud';
- variant 'differentiatie', waarbij er atelierwoningen aan de Helfrichstraat komen);
- variant 'consolidatie', waarbij er relatief weinig verandert ten opzichte van de huidige situatie. Deze variant is op te vatten als de nulvariant.

1.2 Plangebied

Het kwadrant waarin het openluchtwembad is gelegen, wordt begrensd door de Orteliuskade, de Jan Evertsenstraat, de A10 en de Jan van Galenstraat. Daarmee is het plangebied groter dan het groengebied, waarin het Jan van Galenbad is opgenomen. Deze keuze heeft te maken met het feit dat er een samenhangend stedenbouwkundig plan wordt ontwikkeld voor een terrein dat groter is dan alleen de zwembadlocatie. In het kader van het Grote Steden Beleid (GSB) zijn er gelden vrijgemaakt voor een reconstructie van de Orteliuskade alsmede voor het ontwikkelen van een buurtcentrum in relatie tot een renovatie van het speelterrein achter de stadsdeelwerf aan de Admiraal Helfrichstraat.

Aan de drie plannen in het kader van het GSB is een apart hoofdstuk gewijd. De plannen daarvoor zijn in een gevorderd stadium, waardoor een toegespitste toets nodig was.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staan kort de resultaten van de aan de uitgebreide toets voorafgaande workshop. In hoofdstuk 3 staat de uitgebreide toets van de varianten voor de zwembadlocatie. In hoofdstuk 4 volgt de toets van de plannen voor de speellocatie. In hoofdstuk 5 wordt het 'meest veilig alternatief' uitgewerkt, een discussievariant die opgesteld is door de toetsers. Hoofdstuk 6 geeft een integrale samenvatting van de adviezen.

2 Resultaten uit de workshop

2.1 De toetsingscriteria

Op maandag 21 september heeft een workshop plaatsgevonden waarbij in aanwezigheid van betrokkenen van het stadsdeel De Baarsjes de vier varianten op hun veiligheidsmerites zijn getoetst. De criteria waren:

- oriëntatie;
- zien en gezien worden;
- kritische woonmassa;
- uitstraling/attractiviteit;
- beheersbaarheid verkeersstromen;
- toegankelijkheid/vluchtwegen.

De criteria zijn ontleend aan het Proefschrift 'Sociaal Veilig Ontwerpen' van Van der Voordt en van Wegen (Delft 1990). Voor deze opgave is de lijst van criteria met enkele criteria, die specifiek zijn voor het onderhavige plan uitgebreid.

De resultaten van deze toets zijn weergegeven in onderstaande tabel.

criteria	variant 1A 'integratie kantoor'	variant 1B 'integratie talud'	variant 2A 'differentia- tie'	variant 2B 'consolidatie'
oriëntatie	- -	+	+	0
zien en gezien worden	-	+	++	+
kritische woonmassa	-	-	--	-
uitstraling/ attractiviteit	-	++	0	-
beheersbaarheid verkeersstromen	- 0	+ +	0 0	0 0
toegankelijkheid/- vluchtwegen	-	+	+	+
eindoordeel	slecht	goed	neutraal	neutraal

2.2 Conclusie

Uit deze eerste toets van de planvarianten komt tot uitdrukking dat de planvariant met het binnenbad opgenomen in het talud, de variant 'integratie talud' veruit als beste naar voren komt. Deze conclusie wordt in het volgende hoofdstuk onderbouwd door dieper op de verschillende toetsingscriteria in te gaan. Bij deze uitgebreide toets is tevens gebruik gemaakt van de resultaten die uit een beknopt onderzoek over huidig gebruik van het sportfondsenbad en de mogelijke verplaatsing, naar voren kwamen.

Voor een verslag van de uitkomsten van het onderzoek wordt verwezen naar de bijlage.

3 Uitgebreide plantoetsing

3.1 Vooraf

In het hiernavolgende wordt uitgebreid stilgestaan bij de gevolgen voor de sociale veiligheid van de vier ontwikkelde planvarianten. Daarbij worden ook de gevolgen voor verkeersveiligheid meegewogen. Voordat de varianten de revue passeren wordt op een aantal punten van het plan een nadere toelichting gegeven.

Speelterrein

In alle varianten wordt uitgegaan van het opknappen van de zuid-oosthoek van het plangebied. Alle ingrepen op die plek zijn, afgezet tegen de onveiligheid vanuit het gebied, een stap in de juiste richting daar er een verbetering zal optreden ten aanzien van de huidige situatie. Dit komt in het volgende tot uitdrukking.

- De toevoeging van een buurthuis/centrum levert een betrokkenheid bij het gebied op en voegt zeker overdag sociale ogen toe aan een dood punt op een belangrijke doorgaande fietsroute.
- Door het opknappen van de Orteliuskade en het opschonen van het bomenbestand kunnen er heldere zichtlijnen ontstaan; voorts ontstaat door het toevoegen van de haag langs de Orteliuskade een helder onderscheid tussen openbare en privé-ruimte.

McDonald's

In alle varianten wordt uitgegaan van de komst van een McDonald's ter hoogte van het Jan van Galenbad, die ontsloten wordt vanaf de ventweg langs de Jan van Galenstraat.

Dat levert een hoop activiteit op maar ons inziens op het eerste gezicht ook veel vervoersbewegingen die op deze locatie niet gewenst zijn. Bovendien kan een dergelijke fast food gelegenheid potentiële daders aantrekken, die je juist niet bij een openbaar zwembad zou willen hebben rondhangen. Als voorbeeld noemen we hier islamitische meisjes die komen zwemmen en ongewild met rondhangend 'fast-food'-publiek geconfronteerd worden. Indien toch voor een dergelijke functie op deze plek wordt gekozen betekent dit dat er een goede ontsluiting (aan-en afvoer én parkeren) aangeboden moet worden. Toezicht en beheerafspraken op het terrein van zwerfvuil, geluidsoverlast en parkeerovertredingen verdienen volle aandacht. Mogelijk dat het management van McDonald's daarmee een positieve rol kan spelen bij het creëren van veiligheid in de buurt.

Kantoorgebouw op huidige locatie Esprit

Het geschetste volume voor een nieuw kantoor oogt in alle planvarianten niet erg gunstig uit oogpunt van sociale veiligheid. Er ontstaan tussen gebouw en dijklichaam, de oprit naar de A10, gebieden, die weinig uitnodigend zijn om te passeren. Het projecteren van parkeergarages op dode plekken versterkt het onveilige karakter.

Op detailniveau zijn er bij alle drie de vaste gegevens opmerkingen ten aanzien van gebouw en omgeving. Verbeteringen uit oogpunt van sociale veiligheid worden in paragraaf 5, als opmaat naar een 'meest veilig alternatief' (mva) meegenomen. Het gaat dan vooral om het opnemen van functies in de onderbouw van het kantoor. Functies die in ieder geval overdag en bij voorkeur ook 's avonds uitstraling hebben.

Uitkomsten gebruikersonderzoek Sportfondsenbad

Zoals eerder opgemerkt heeft er een beknopt onderzoek plaatsgevonden (in de bijlage wordt hiervan integraal verslag gedaan) om zicht te krijgen op de vervoerswijze van de kinderen die naar schoolzwemmen gaan.

Resumerend komt het erop neer dat in de nieuwe situatie d.w.z. wanneer het binnenbad verplaatst wordt naar de Jan van Galenstraat, 90% van de scholieren met de schoolbus zal moeten komen omdat de afstand tot het Jan van Galenbad te groot wordt om te lopen. Momenteel komen er al 8 van de 11 scholen per schoolbus. Als de leerlingen per schoolbus komen vervalt het verkeersveiligheidsprobleem grotendeels. Het plan moet daarvoor getoetst worden op het goed kunnen in- en uitstappen van de kinderen bij het zwembad zonder dat andere gebruikers ernstige hinder ondervinden van de bussen.

3.2 Plantoetsing per variant

'Integratie binnenbad in kantoor'

Omschrijving:

Hierin wordt het Sportfondsenbad-West, samengevoegd met het buitenbad op het Jan van Galenterrein. Het nieuwe binnenbad wordt tussen buitenbad en het kantoor geplaatst opdat het Van Breemeninstituut, een instantie waar reumapatiënten revalideren, gebruik kunnen maken van het zwembad. Het buitenbad blijft min of meer in zijn huidige vorm gehandhaafd, al wordt de entree vernieuwd en komt er aan de ventweg een McDonald's. In deze variant wordt de Admiraal Helfrichstraat achter het kantoor, de voormalige ESPRIT vestiging, omgeleid. Er is niet voorzien in het bijplaatsen van woningen.

Plantoetsing:

Een zwaar pijnpunt betreft de *oriëntatie*. Doordat de Helfrichstraat niet doorloopt en omgebogen wordt achter het kantoor annex zwembad kunnen de mensen die naar dit achterliggend gebied willen (bezoekers en doorgaande fietsers) de weg moeilijk vinden. En een slechte oriëntatie in een gebied dat toch al verlaten is verhoogt de onveiligheidsgevoelens. Hiermee hangt nauw samen dat de zichtlijnen slecht zijn. Vanaf het Van Breemeninstituut komend is er geen contact met de Jan van Galenstraat, de weg waar de bezoeker zich op oriënteert. De voorzieningen ten dienste van reumapatiënten, zoals die in de onderbouw worden voorgesteld, zijn op zich een prettig ijkpunt aan het einde van de straat, maar de route die daarna genomen moet worden om bij de bewoonde omgeving te komen is ronduit slecht. Er valt weinig hulp uit de omgeving te verwachten, daar er met name 's avonds geen sociale ogen zijn.

Deze variant is ook de enige die slecht scoort op *toegankelijkheid*. Stel dat er iets aan de hand is en je zit op de Helfrichstraat dan heb je weinig uitnodigende vluchtmogelijkheden.

De *attractiviteit* is in vergelijking met andere varianten gering. De schaal/maatverhouding van het complex oogt weinig vriendelijk. Komend vanuit de Helfrichstraat heeft de fietser/wandelaar een hele lange ononderbroken gevel langs te gaan. Dat daarbij nog onder loopbruggen en een ruimte tussen talud en gevel wordt doorgegaan maakt het nog onprettiger. Halverwege de route wordt een weinig prettig alternatief geboden. De fietstunnel onder de Jan van Galenstraat komt uit eerder onderzoek¹ als erg sociaal onveilig naar voren.

Over de *beheersbaarheid van verkeersstromen* valt te zeggen dat dit de

Noot 1 Bron: Drie scenario's voor een sociaal veilig Rembrandtpark, 1997

enige variant is waarbij de entree van het zwembad verplaatst wordt naar het midden van de ventweg. Daarmee zal de verkeersveiligheid van het kruispunt Jan van Galenstraat/Orteliuskade voor fietsers toenemen. Indien leerlingen met de bus gebracht worden moet de bus de ventweg voor het zwembad nemen waarna hij helemaal om moet rijden. Dit is erg omslachtig, daar de bus, de bezoekers van McDonald's en de gebruikers/bezoekers van het kantorencomplex elkaar steeds tegen zullen komen. De bereikbaarheid van de kantoren en de daarmee samenhangende verkeersveiligheid nemen daardoor af.

Op zich is bij sociale veiligheid bundeling van stromen positief maar hier overheerst toch het beeld dat er teveel verkeersbewegingen op een te klein oppervlak plaats moeten vinden. Het laden, lossen en wellicht ook het wachten van bussen zal op de ventweg plaatsvinden. Dan stagneert de enige logische toevoer naar de parkeergarage.

De toevoeging van kritische woonmassa is in deze variant niet aan de orde. Terwijl je juist hier graag begeleidende woningbouw langs de fietsroute over de Admiraal Helfrichstraat zou willen zien.

' Integratie binnenbad in talud'

Omschrijving:

Er komt een talud, dat vanaf het buitenbad schuin oploopt en aan de Jan van Galenstraat/hoek Helfrichstraat zijn hoogste punt kent. In dit talud is het binnenbad opgenomen, waarmee het zwembad een duidelijk gezicht naar de Jan van Galenstraat zal krijgen. Het buitenbad wordt verkleind en de Admiraal Helfrichstraat blijft min of meer ongewijzigd. McDonald's komt enigszins afzijdig van de ventweg te liggen, aan een plein met parkeerplaatsen.

Plantoetsing:

Qua *oriëntatie* is dit een goed scorende variant. Aan de Jan van Galenstraat worden verschillende functies toegevoegd, die allemaal een eigen ruimte krijgen. Doordat de Helfrichstraat doorloopt is de oriëntatie op het achterliggende 'buurtje' goed en doordat McDonald's op het hoekpunt is gesitueerd, is dit vanuit het buurtje een baken. Ook zien en gezien worden scoort goed doordat er een heldere stedenbouwkundige structuur is met goede zichtlijnen. Doordat de McDonald's vermoedelijk 's avonds lang open is zijn er ook veel bewegingen in de verder zo doodse Helfrichstraat. Dit kan evenwel ook als tegenargument gebruikt worden (zie opmerking over potentiële daders).

De *toegankelijkheid* is goed. Bij onraad zijn er voldoende vluchtwegen en ook is het gebied goed te surveilleren.

Er wordt geen *kritische woonmassa* toegevoegd, maar dat is bij deze variant minder vervelend dan bij de vorige variant omdat je als fietser niet om het kantoor wordt geleid en daarom niet helemaal 'uit beeld verdwijnt'.

Qua *attractiviteit* scoort deze variant hoog. Dat wordt mede ingegeven door de bescheiden massa van de toe te voegen elementen. Waar in andere varianten op een te klein oppervlak teveel functies opgenomen lijken te moeten worden, wordt hier op attractieve wijze gezocht naar een goede combinatie tussen de schaal van de gebouwen, open ruimte met bomen en de afzijdig van de Jan van Galenstraat gesitueerde McDonald's. Dit levert een prettig ritme op waar de passanten/bezoekers zich goed in voelen.

De *beheersbaarheid van verkeersstromen* is voor zowel het zwembad als het kantoor (en achterliggende buurt) voldoende. Voor de bussen die kinderen naar het schoolzwemmen brengen is de gelegenheid te keren op het pleintje aan het einde van de Helfrichstraat. Hierdoor hoeven de bussen niet de Orteliuskade op en de achterliggende buurt in, noch hoeven ze de Helfrichstraat verder in te steken dan het plein.

De bussen hoeven niet aan de ventweg te laden en te lossen. De kinderen hoeven tussen de bus en het zwembad de straat niet meer over te steken. De bereikbaarheid van het kantoor is daardoor meteen ook beter gegarandeerd.

'Differentiatie'

Omschrijving:

Hierbij worden circa 10 atelierwoningen aan de Admiraal Helfrichstraat toegevoegd, blijft de Helfrichstraat nagenoeg hetzelfde beloop behouden en is er geen sprake van de komst van een binnenbad.

Plantoetsing:

De *oriëntatie* is goed. De helderheid van de Helfrichstraat wordt niet aangetast; sterker nog, de woningen zorgen ervoor dat de herkenbaarheid toeneemt. De zichtlijnen zijn door de heldere structuur goed en het toevoegen van de woningen levert sociale ogen op in een deel van het plangebied waar die nu afwezig zijn. Overigens is het wel een nadeel dat de woningen op de verdieping zijn gevestigd en niet op de begane grond. Daarmee wordt het effect op de veiligheid weer enigszins ondergraven.

De *toegankelijkheid* is goed. Genoeg vluchtwegen. De aanwezigheid van woningen is altijd een prettiger gegeven dan dat je 's avonds alleen bent in een no-go area. Daarvan profiteren ook de bezoekers/gebruikers van het van Breemeninstituut, vooral 's avonds.

Er worden woningen toegevoegd, maar de *kritische woonmassa*, het aantal woningen dat nodig is om een echt buurtje te creëren wordt niet gehaald. Het lijkt ogenschijnlijk of je met het toevoegen van enkele woningen aan de twee die er nu al zijn het gebied een impuls geeft, maar het zal eerder zo zijn dat mensen zich daar geïsoleerd zullen voelen en onveiligheidsgevoelens hebben wanneer ze 's avonds naar huis fietsen en de Helfrichstraat een eind in moeten om bij hun woning te komen. Een veel groter aantal woningen, met andere woorden, een aantal waarmee de kritische massa gehaald wordt, zou wenselijker zijn.

De *attractiviteit* van het gebied neemt toe, maar net als bij de variant 'integratie binnenbad kantoor' wordt de indruk gewekt dat er teveel gebeurt op te weinig ruimte. Met name op de hoek ventweg/Helfrichstraat lijkt het allemaal iets teveel van het goede: èn woningen èn een McDonald's. De kans dat de woningen last van zwerfvuil en geluid krijgen is aanwezig. De *beheersbaarheid van verkeersstromen* is mede door de engte tussen kantoor en woningen niet te garanderen. Er hoeven weliswaar geen schoolbussen te keren omdat er geen binnenbad in deze variant is opgenomen, maar de McDonald's zal toch veel verkeer trekken. Het kantorencomplex is redelijk bereikbaar, maar staat en valt wel met de doorstroming bij het fast food complex.

'Consolidatie'

Omschrijving:

Deze variant komt aardig in de richting van de wensen van de actiegroep uit de buurt, waarbij de inzet is weinig te veranderen ten opzichte van de bestaande situatie. Wat er wordt toegevoegd geschiedt in alle varianten: het kantoor en de McDonald's worden geïntroduceerd, de entree van het buitenbad wordt opgeknapt en het buurthuis/activiteitencentrum aan de Orteliuskade wordt gerealiseerd.

Plantoetsing:

De *oriëntatie* is neutraal. Positief is dat de Helfrichstraat zijn oorspronkelijke overzichtelijke vorm behoudt. Er worden evenwel nauwelijks elementen toegevoegd, die identiteit kunnen verlenen aan de omgeving.

De *zichtlijnen* zijn goed en de *toegankelijkheid* dito. Vluchtwegen zijn net als de andere varianten, waarbij de Helfrichstraat gehandhaafd blijft goed. Ook de mogelijkheid tot surveilleren is afdoende. De *attractiviteit* neemt evenwel niet toe. Er worden minder elementen, die identiteit en leefbaarheid kunnen verlenen aan de omgeving toegevoegd. McDonald's loopt door tot aan de Helfrichstraat, waarmee het groene karakter van de straat enigszins wordt beknot. Van het toevoegen van *kritische massa* is geen sprake. Ook hier zou je graag meer activiteit hebben.

De *beheersbaarheid van de verkeersstromen* scoort neutraal. De verkeersafwikkeling geschiedt hier langs dezelfde lijnen als in de vorige variant.

3.3 Resumerend

De conclusies die na de workshop getrokken zijn, blijven op hoofdlijnen onveranderd. De variant waarbij een binnenzwembad opgenomen wordt in het talud komt veruit als meest veilige naar voren. Die waarbij het binnenbad aan het kantoor gekoppeld wordt ronduit als slechtste. De kritiek op het gebied van veiligheid betreft alle criteria die gebruikt zijn ter toetsing. De beide andere varianten scoren min of meer neutraal. De variant 'differentiatie' scoort iets beter dan de variant 'consolidatie'. Woningen kunnen bijdragen aan een prettiger aanzien van de straat kunnen zorgen. Hierbij is het evident dat er geen schijnveiligheid gewekt moet worden door een beperkt aantal atelierwoningen toe te voegen, zoals dat in de variant 'differentiatie' wordt opgevoerd.

4 Toets drie (deel)plannen van het GSB

4.1 Vooraf

Naast de plannen voor het revitaliseren van het zwembad spelen er in het onderhavige gebied enkele plannen voor de kortere termijn. Deze plannen worden gefinancierd met geld uit het Grote Steden Beleid (GSB) en het SV Fonds. Het betreft het opknappen van de speeltuin in de oksel Jan Evertsenstraat/Orteliuskade en de realisatie van het buurtgebouw 'Mercator' in deze zone. Tevens is een plan voor herprofilering van de Orteliuskade aan de orde. De projectleiding heeft gevraagd de GSB plannen afzonderlijk op sociale veiligheid te toetsen. Bedoelde toets is als los hoofdstuk in dit rapport opgenomen.

4.2 De speeltuin

De tekening van de architect Meindertsma volgend betekent dit het volgende voor de inrichting van de speeltuin Mercator (semi-openbare ruimte en stedenbouwkundige context).

- De oriëntatie van het pad dat uitkomt op de speeltuin is niet optimaal. Je wilt vanaf de Orteliuskade tenminste één goede zichtlijn op het gebouw. Een geringe verdraaiing van het toegangspad zoals die op de prent van B & B naar voren komt biedt al voldoende soelaas voor dit probleem. Nu is het pad georiënteerd op de speeltuin. Idealiter zou het meer op het gebouw gericht moeten zijn (uitgaande van de uitsnede in de haag zoals die door B & B op de Orteliuskade is ontworpen).
- Het is wenselijk dat er, komend vanaf het fietspad uit het Rembrandtpark, direct zicht is op het buurtcentrum. In de ligging zoals nu getekend, loopt de route uit op het minst interessante deel van het gebouw. Door het gebouw ongeveer 20 meter naar het oosten te verschuiven, geeft het fietspad zicht op de entreezone van het buurtgebouw. Dit is voor de oriëntatie, de ruimtebeleving en de sociale controle een verbetering. De fietsenstalling die nu naast het gebouw is geprojecteerd, zou dan vóór het gebouw kunnen komen, waardoor die ook wat beter in het zicht ligt. Verder zou er één zitbank vervallen. Deze is op die plaats echter minder interessant dan de zitbanken bij de Jeu de Boule baan. Het zou dus, ook wanneer het advies voor verschuiving van het gebouw niet wordt overgenomen, toch de moeite waard zijn plaatsing van deze zitbank te heroverwegen.
- Ten aanzien van het programma voor de speeltuin willen we een kanttekening plaatsen bij het ruïnedorp. Dit ligt verscholen onder de bomen en zal een schaduwrijke plek worden, die uitnodigt tot verval, waarmee het makkelijk een te vermijden plek wordt. Bovendien is de cluster bomen hier wel erg groot en ontnemt deze samen met de ruïne het zicht op het gebouw vanaf de Jan Evertsenstraat en vanaf het fietspad vanuit het Rembrandtpark. Hier stellen we voor een rustige verblijfszone te maken, met lage speelelementen en mogelijk zitgelegenheid als overgang naar het openbaar gebied.

- Bij de zogenaamde wisselstrook is het onduidelijk welke status het gebied krijgt. Vermoedelijk is dit een deel van het terrein van het zwembad dat buiten het zomerseizoen als speelplaats gebruikt gaat worden. Een opklapbare pergola/hekwerk zou daarbij voor het toegangsbeheer kunnen zorgen.

4.3 Het buurtcentrum

Ten aanzien van de plannen van architect Hoogeveen voor het buurtcentrum wordt het volgende opgemerkt:

- We maken ons grote zorgen over de hoofdvorm van het gebouw; er zijn vele nissen en overhuivingen waar je ze niet zou willen hebben daar ze de inbraakgevoeligheid vergroten (met name bij de grote zaal en entree) en waar ze uitnodigend zijn als hangplek of plasplek of zelfs voor brandstichting. Verder is het risico van vuilophoping op degelijke plaatsen groot.
- Het is te overwegen het gebouw iets te verdraaien, zodat de achterwand van het gebouw loodrecht op de Orteliuskade geprojecteerd is. Daarmee verbetert het zicht en de oriëntatie vanaf de Orteliuskade op de voorgevel en de openbare ruimte vóór het gebouw.
In de achterflap van de rapportage is een schets opgenomen waarin de suggestie om het gebouw te *verdraaien* gevisualiseerd is. Het advies om het gebouw tevens te *verschuiven* (zie onder het kopje 'speeltuin') is in die schets ook doorgevoerd.
- Hoewel het gebouw een prettige uitstraling lijkt te gaan krijgen, is het in een dergelijke context erg gevoelig voor opklimmen en vandalisme. We adviseren dakoverstekken te maken die de opklimbaarheid kunnen verkleinen. Dit om allerlei (lelijke) broekscheurders en ander achteraf toe te voegen anti-klautermateriaal te voorkomen.
- De achterkant van het gebouw (de zwembadzijde) heeft een duidelijke, weinig gevoelige gevellijn. Met op de verdieping ramen met zicht op het terrein (van belang bij de mogelijke optie van wisselstrook in een zone van het zwembad), is deze zijde positief te beoordelen uit oogpunt van sociale veiligheid.
- Voorzijde is erg kwetsbaar; met name aan de oostzijde. Vooral bij de nis op de plaats waar laagbouw en verdiepingsbouw elkaar raken (de entree). Het lijkt of er een 'doos' in de nis is geschoven, waardoor er aan weerszijden van de entree smalle sleuven ontstaan. Dit soort sleuven zijn in de praktijk zeer gevoelig voor zwerfvuil en verworden vaak letterlijk tot 'pishoek'. Het gebouw is hier extra kwetsbaar doordat juist hier een groot glasoppervlak is opgenomen. Naar het westen toe neemt het glas af, en daarmee de kwetsbaarheid, al is de enigszins terugspringende glaspartij van de grote zaal wel weer erg kwetsbaar voor vandalisme.
- Vanuit de interne organisatie van het gebouw bezien is het aan te bevelen de corridor aan de oostzijde van het gebouw visueel door te trekken. Daarmee is er vanaf de straat zicht op de gang en is het eerder mogelijk onraad te signaleren (bij surveillance door de politie of door wandelaars vanaf de straat).
- De speeltuinleider kijkt vanuit wèg van de speeltuin. De zichtlijnen zouden veel meer georiënteerd moeten zijn op de buitenspeelruimten.

4.4 Openbare ruimte Orteliuskade

Over de plannen van B & B voor de openbare ruimte van de Orteliuskade wordt het volgende opgemerkt:

- Het voorgestelde lage hek wordt positief beoordeeld. Dit markeert een duidelijke grens tussen publiek domein en semi-openbare ruimte. In een eerdere visie werd gesproken van een nog toe te voegen lage haag. Dat zou ook een goed middel zijn om de ruimten van elkaar te onderscheiden. Een bladverliezende haag met een geschoren hoogte van 1.10 - 1.25 m. zou in dat geval de voorkeur verdienen.
- Door de verspreide plaatsing van de bomen in de parkstrook valt er veel daglicht op maaiveld en ontstaan er goede zichtlijnen op het buurtcentrum vanuit de woningen aan de Orteliuskade en vanaf de kade zelf.
- De verbindingroute tussen de Orteliuskade en het speelterrein / de fietsroute naar het Rembrandtpark zou iets breder en vloeiender kunnen. Een suggestie daartoe is op de bijgevoegde schetsen ook opgenomen.
- Door de strook tussen speeltuin en Orteliuskade ter hoogte van de entree naar het Rembrandtpark als Jeu de Boules plek te bestemmen ontstaat er een levendige plek op een locatie die bij het eerder aangehaalde vooronderzoek naar de sociale veiligheid in en om het Rembrandtpark als zeer kritiek naar voren kwam. In dezelfde lijn ligt het opnemen van een vissteiger aan de waterpartij. Ook deze functie draagt bij aan de levendigheid en de sociale controle op een locatie waar dat zeer welkom is.
- Het slopen van de onoverzichtelijke trappartij tussen fietspad en Jan Evertsenstraat is een prima aanvulling op de verbeter voorstellen. Een in het talud uitgesneden hellingbaan zoals nu geprojecteerd biedt veel betere opties voor veiligheid dan de nu aanwezige trappartij, die veel bochten en schuilhoeken kent. Eens temeer daar het transformatorhuis los zal komen te staan. Het plan bevat de gedachte een kunstenaar in te zetten om iets aan de uitstraling van het transformatorhuis te doen. Deze gedachte wordt uit oogpunt van sociale veiligheid sterk onderschreven.
- De inrichtingsvoorstellen voor de Orteliuskade ogen goed. De Orteliuskade kan hiermee een attractieve, overzichtelijke ruimte worden.

5 Ontwikkeling meest veilig alternatief

5.1 The sky is the limit

Om een goed beeld te krijgen van wat uit oogpunt van sociale veiligheid het beste voor het gebied is, is vanuit DSP een 'meest veilig alternatief' aangedragen. In deze variant wordt naar **de kansen voor het studiegebied op een langere termijn** gekeken.

Hierbij worden vaste gegevens zoals de locatie van de McDonald's en het aantal woningen opgeheven en als variabelen in het gebied opgenomen. Het 'meest veilig alternatief' is geen ontwerp, het is een discussieprent. Het start bovendien niet bij 'nul' maar wil het beste van de verschillende varianten in zich verenigen.

Bij de ontwikkeling van dit alternatief zijn ook de in hoofdstuk 4 gegeven aanbevelingen ten aanzien van de ontwerpen voor het buurtcentrum, het profiel van de Orteliuskade en het speelveld meegenomen.

5.2 Het meest veilige alternatief tegen de lat

Omschrijving:

Deze variant gaat uit van de koppeling van het buitenbad aan het binnenbad. Net als variant 1B is hier voorzien in opname van het binnenbad in een talud, dat de lijn van de Jan van Galenstraat volgt. Ook is hier voorzien in een klein parkeerplein op de kop van de Helfrichstraat. De Jan van Galenstraat krijgt conform voorstellen in het eerder aangehaalde rapport over de sociale veiligheid in het Rembrandtpark een bomenallee om de straat niet meer een verlengde van de snelweg te laten zijn, maar een groene entree van de stad.

McDonald's is hier verplaatst naar een locatie buiten het plangebied, die beter is toegesneden op een publiekstrekker op bovenwijks niveau. Ideeën hieromtrent sluiten aan bij het onderzoek 'Rembrandtpark Amsterdam; drie scenario's voor een betere veiligheid en bereikbaarheid' (DSP 1997).

In het 'meest veilige alternatief' worden significant meer woningen toegevoegd. Belangrijk is dat er echt een buurt ontstaat, met goede tweezijdige ontsluiting. Dit betekent dat de stadsdeelwerf plaats zal moeten maken voor woningbouw. De woningen zijn georiënteerd op de Jan Evertsenstraat. Mogelijk dat ook aan de overzijde in het talud woningen kunnen komen. Een en ander conform voorstellen in het 'zilveren scenario' van het eerder genoemde rapport over het Rembrandtpark. Ook bij het van Breemeninstituut zouden in de bovenbouw (dienst)woningen gerealiseerd kunnen worden. Bij met 'meest veilige alternatief' geldt: the sky is the limit.

Het kantoor op de locatie van Esprit wordt in het 'meest veilig alternatief' geheel anders ontworpen op maaiveld. Voorkomen wordt dat het grootste gedeelte van de begane grond uit parkeergarage bestaat. Een negatief referentiebeeld ligt drie honderd meter verderop (GAK/FNV). Concreet komt het verlevendigen neer op het opnemen van functies in de onderbouw van het kantoor, e.e.a. conform ideeën in het SPVE. De ruimten hebben in ieder geval overdag en bij voorkeur ook 's avonds uitstraling hebben. Deze kantoren/ praktijkruimten hebben niet hetzelfde adres als de hoofdingang, maar worden vanaf de Helfrichstraat ontsloten.

Het buurtcentrum/clubgebouw is enigszins gedraaid ten opzichte van de voorgestelde situatie teneinde een betere oriëntatie op de Orteliuskade te

krijgen. Het gebouw heeft minder hoeken en nissen dan in de schetsen worden voorgesteld. Er wordt voorzien in een fietspad tussen Orteliuskade en Helfrichstraat, waar woningen op uitkijken. De toevoeging van de route komt voort uit de wens het fietsroutenetwerk te vergroten, een wens die in genoemd rapport over het Rembrandtpark bij het 'zilveren' scenario ook al uitgesproken werd. Om de speelgelegenheid in het gebied te vergroten wordt buiten het zomerseizoen het grasveld van het buitenbad opengesteld voor de buurt (geen honden!!). Dit kan door een hekwerk te plaatsen dat door één simpele beweging in een pergola is om te toveren (documentatie in De Architect van september 1998).

Toetsing

De oriëntatie wordt verbeterd. Er is een overzichtelijke straat waarlangs woningen staan, die een goede noord-zuidverbinding vormt. In een goede oost westverbinding is voorzien door het fietspad tussen Orteliuskade en Helfrichstraat door te trekken.

Het zwembad zorgt voor een fraai punt op dit anders dode punt. De entree op de hoek van de Orteliuskade betekent een overzichtelijke entree.

De *zichtlijnen* zijn goed. De Helfrichstraat is goed te overzien. De stedenbouwkundige structuur is versterkt door het fietspad terug te brengen achter het bad. Bij de Orteliuskade heeft het buurtcentrum zicht op de Orteliuskade, terwijl de bijgeplaatste woningen zicht hebben op het speel-terreintje en de entree.

De *toegankelijkheid* is vergroot. Ook hier geeft de fietsroute ruimte en een verbetering van de bewegingsmogelijkheden. Door het openstellen van het zwembadterrein is ook de speelmogelijkheid voor de buurt vergroot. De woningen op de locatie van de stadsdeelwerf hebben een ontsluiting van twee kanten, waarmee een goede surveilleerbaarheid bereikt wordt.

Aan de buurt wordt *kritische woonmassa* toegevoegd. Geen geïsoleerd buurtje, zoals bij variant 'differentiatie', maar echt een substantieel aantal woningen. Hiermee wordt zowel de betrokkenheid, als de mate van toezicht vanuit woningen vergroot. Dat geldt voor de Helfrichstraat, voor de Jan Evertsenstraat, het speelterrein annex buurtcentrum en het nieuwe fietspad. Al deze routes komen in het zicht van de nieuwe woningen te liggen. Mogelijk dat wanneer Patrimonium verdwijnt ook hier uitbreiding met woningen plaats kan vinden. Datzelfde geldt voor het van Breemeninstituut.

De *attractiviteit* wordt sterk verhoogd. Net als bij variant 'integratie' wordt hier de rooilijn van de ventweg van de Jan van Galenstraat op een prettige wijze opgedeeld. Het zwembad en het pleintje op de kop van de Helfrichstraat dragen bij aan een prettige maat en schaal van bebouwing en open ruimte. De toevoeging van woningen maken van de Helfrichstraat een straat met uitstraling, ook naar de Jan Evertsenstraat toe. Door het toevoegen van het buurtcentrum en het buiten de zomer openstellen van het groene deel van het zwembad wordt de attractiviteit van de buurt vergroot. Zo ontstaat er tevens op logische wijze buurtgroen voor de nieuwe woningen.

De *beheersbaarheid van de verkeersstromen* is goed. Het binnenbad is bereikbaar voor schoolbussen en de gelegenheden te keren zijn voldoende. De hoofdentree van het kantoor ligt op maaiveld, zodat aan de ventweg een levendige plint ontstaat en kolommen kunnen weggelaten worden.

6 Samenvatting

Toets van 4 varianten

Van de vier planvarianten voor het Jan van Galenbad e.o. die zijn getoetst, komt de variant waarbij er een *binnenbad opgenomen wordt in een talud* parallel aan de Jan van Galenstraat als beste naar voren. Die met het *binnenbad aan het kantoor* als minst wenselijke. Planvariant *differentiatie*, met een beperkte toevoeging van woningen, en de variant *consolidatie* komen neutraal ten opzichte van de huidige situatie naar voren. De verhuizing van het sportfondsenbad-West naar de locatie van het Jan van Galenbad is evenwel nog geenszins duidelijk. De variant 'integratie in talud' vervalt dan mogelijkheid om de sociale veiligheid te verbeteren. Van de twee varianten die dan overblijven levert de variant 'differentiatie' het meeste op voor sociale veiligheid.

Meest veilig alternatief (mva)

Het mva heeft als meest in het ooglopende voordelen uit oogpunt van sociale veiligheid:

- toevoeging van een substantieel aantal woningen op en rond de werf (meer toezicht);
- versterken van de fietsroutestructuur (betere oriëntatie, meer passanten op stille plekken);
- geen trekker van potentiële daders opnemen in het plangebied.

Naast de ontwikkeling van het 'meest veilig alternatief' is er ook uitgebreid aandacht besteed aan de deelplannen voor speeltuin, buurtcentrum en openbare ruimte van de Orteliuskade. Genoemde plannen ressorteren onder het grote stedenbeleid (GSB).

In hoofdlijnen komen deze adviezen voor de plannen GSB op het volgende neer:

- verschuif en verdraai het buurtcentrum zodanig dat zicht en oriëntatie op en vanuit het gebouw verbeteren;
- maak de gevel van het gebouw zo dat er weinig inspringingen/nissen ontstaan, zodat opklimmen voorkomen wordt;
- plaats kwetsbare delen van de gevel zoals entrees en deuren in het zicht van routes en woningen.

Bijlage 1 Resultaat telefonische interviews gebruikers scholen Sportfondsenbad

Vooraf

Bij twee van de vier varianten is sprake van de komst van een binnenbad dat gekoppeld wordt aan het Jan van Galenbad. Voor dit binnenbad komt het sportfondsenbad West in aanmerking. Niets is evenwel nog zeker en in het kader van dit onderzoek is een aantal interviews gehouden met vertegenwoordigers van scholen wier leerlingen gebruik maken van het binnenbad. Dit vond plaats om te zien hoe die de bereikbaarheid van het huidige binnenbad is ten opzichte van het mogelijk aan de locatie van het Jan van Galenbad gekoppelde binnenbad.

Conclusies kort onderzoek

Er zijn medewerkers van 11 scholen geïnterviewd. De lijst van geïnterviewden is eveneens als bijlage achterin dit rapport opgenomen. De scholen hebben samen ca. 460 leerlingen die gebruik maken van de mogelijkheden tot schoolzwemmen. De leeftijd van de schoolzwemmers is van 7 t/m 10 jaar.

De meeste leerlingen (8 van de 11 scholen) komen nu lopend naar de zwemles in het sportfondsenbad-West. Met de verplaatsing zou de situatie voor 6 scholen (met totaal 260 kinderen in de zwemles) verergeren; voor 2 scholen (60 kinderen) verbeteren en voor 3 scholen (139 kinderen) ongeveer hetzelfde blijven. Er komen maar 3 scholen met een schoolbus. De meeste geïnterviewden vinden dat de zwemlessen teveel capaciteit vergen. Er gaan bijna altijd twee leerkrachten mee. Dit is omdat het schoolzwemmen er over twee verdiepingen plaatsvindt. Hoewel er zeker voordelen aan een nieuwe locatie kleven (luxer, minder viezig, overzichtelijker) bespeuren we toch veel huiver bij een mogelijke verplaatsing.

Genoemde voordelen

- nieuwe bad wordt zeker luxer;
- er komen grotere bassins;
- er is een betere oriëntatie in het bad; beide bassins op één verdieping. Bij het sportfondsenbad zijn twee verdiepingen, waardoor er altijd twee leerkrachten mee moeten. Bij het Jan van Galenbad kan toezicht vermoedelijk door één leerkracht geschieden.

Genoemde nadelen

- Afstand te groot: alle 8 scholen, die vinden dat er meer na- dan voordelen aankleven, vinden vooral de afstand te groot. Leerlingen van 8 van de 11 scholen gaan nu lopend naar het bad. Dat zou in de nieuwe situatie wellicht anders moeten worden.
- Sportfondsenbad West is de kinderen reeds bekend; voordat ze gaan schoolzwemmen zijn ze er vaak met ouders/opvoeders al eens eerder geweest. Het zwembad fungeert echt als buurtzwembad. Met het Jan van Galenbad wordt voorzien dat dat niet zo gaat werken.

De afstand wordt eigenlijk te lang om te lopen. De onbekendheid met het fenomeen schoolbus speelt een belangrijke rol bij de twijfel. Er worden veel vragen opgeroepen: Komt de bus wel op tijd? Kan hij wel goed bij onze school komen? Verliezen we niet teveel tijd?

Er is duidelijk wantrouwen tegenover de efficiëntie van de schoolbus. De drie scholen waarvan de leerlingen nu met de schoolbus komen hebben echter positieve ervaringen met deze wijze van transport. Met het openbaar vervoer wil niemand en met de fiets ook niet (te gevaarlijk).

Scholen maken zich behalve over de afstand ook zorgen over de *veiligheid* van de route ernaar toe. Twee scholen zeggen zelfs mogelijk af te zien van het schoolzwemmen indien de locatie Jan van Galenbad gekozen wordt. Eén van deze twee heeft nu al grote problemen met de capaciteit van leerkrachten voor het schoolzwemmen in het Sportfondsenbad.

Voorzichtige conclusie die we trekken is dat indien gekozen wordt voor verplaatsing van het zwembad veel aandacht zal moeten zijn voor de overschakeling naar transport per schoolbus en voor de aanvoerroutes in de directe omgeving van het Jan van Galenbad. Een goede PR, een goed communicatieplan met de vertegenwoordigers van de scholen kan een belangrijke bijdrage leveren aan het slagen van de verplaatsing. Daarnaast is het gerechtvaardigd de verkeersveiligheid bij de beoordeling van planvarianten zwaar mee te laten wegen. De kinderen moeten veilig kunnen in- en uitstappen als zij van de schoolbus gebruik maken en voor de kinderen die lopend komen moet er een veilige oversteek van onder meer de Jan van Galenstraat zijn.

Enkele uitkomsten

- Na- en voordelen van de verplaatsing

duidelijk meer nadelen dan voordelen:	8 scholen
maakt geen verschil:	1 "
meer voordelen:	2 "
- Hoe komen de leerlingen bij het sW?

lopend:	8 "
met schoolbus:	3 "
- Tijd om lopend naar het sW te komen

10 min. en minder:	5 "
20 min.:	3 "
30 min. en meer:	0 "
Niet van toepassing omdat ze met de schoolbus gaan:	3 "
(Met de schoolbus duurt het ongeveer 10 tot 15 minuten).	
- Hoe denken de scholen straks bij het JvG te komen ?

lopend:	2 "
weet niet:	1 "
schoolbus:	8 "
- Twee scholen doen er circa 20 minuten over om naar het Jan van Galenbad te komen. Voor hen zou de verplaatsing van het binnenbad duidelijk een nadeel zijn. Een school zegt daardoor eventueel geen zwemles meer te geven, het kost ze te veel lestijd. Voor de andere school zou het ook problemen opleveren. Ze zouden dan graag een schoolbus willen nemen, 'maar de bus komt toch niet op tijd en de afstand is misschien te kort om een bus te mogen gebruiken'.

- Twee andere scholen zouden er lopend meer dan 30 min. over doen om naar het Jan van Galenbad te komen. Beide zijn sceptisch over de betrouwbaarheid van een schoolbus. De kosten van de bus zouden hoog kunnen liggen. Eén school van de beiden wil dan helemaal geen zwemles meer: 'Het is te veel gedoe. Maar als ik geen keuze heb zou ik het wel moeten.'
- Twee scholen gaan nu reeds met de schoolbus naar de zwemles. Voor hen maakt het geen verschil.
- Verkeersonveilige situaties die scholen noemen:
 - Hoofdweg;
 - Jan van Galenstraat;
 - Jan Evertsentraat;
 - Mercatorplein;
 - afrit A10.

Daarbij geldt globaal: hoe langer de nieuwe route, hoe meer verkeersonveilige situaties. Een suggestie ter verbetering van de verkeersveiligheid is de ingang van het Jan van Galenbad aan de Orteliuskade te handhaven. Er moet dan wel wat aan het kruispunt met de Jan van Galenstraat gebeuren.

- Resumé
Met de verplaatsing zou de situatie voor 6 scholen (met totaal 260 kinderen in de zwemles) verslechteren; voor 2 (60 kinderen) verbeteren en voor 3 (139) ongeveer hetzelfde blijven. De verslechtering is met name de investering van meer tijd.

Bijlage 2 Lijst van geïnterviewden

- Admiraal de Ruyterschool
de heer Verhagen
- St. Janschool
de heer Keizer
- De Roos
de heer Rijk
- Multatulischool
mevrouw Belouw
- St. Augustinusschool
de heer Galiver
- Fatimaschool
de heer Broodbakker
- Corantijnschool
mevrouw Kop
- Narcis-Queridoschool
mevrouw Hoogstad
- De Boomgaard
de heer Buddelmeier
- Dr. J.Th. de Visserschool
mevrouw Erkelens
- 10e Montessorischool
de heer Horn